

DŽEJN HOKING

TEORIJA
SVEGA

ČUDESNI ŽIVOT STIVENA HOKINGA

Preveo Vladan Stojanović

 izdavaštvo
vulkan

Beograd, 2015.

Teorija svega: Čudesni život Stivena Hokinga je revidirana verzija (obogaćena novim materijalom) knjige Muzika koja pokreće zvezde iz 1999. godine.

Mojoj porodici

La parole humaine est comme un chaudron fêlé où nous battons des mélodies à faire danser les ours quand on voudrait attendrir les étoiles.

– Gustave Flaubert

Ljudska reč je poput raspuklog kazana po kom lupamo, stvarajući muziku po kojoj igraju mečke, iako uistinu želimo da nateramo zvezde da se sažale nad našom sudbinom.

– Gistav Flober

PRVI DEO

1

Krila za let

Priča o mom životu sa Stivenom Hokingom počinje u leto 1962. godine, iako je verovatno počela deset i više godina ranije a da ja toga nisam ni bila svesna. Kad sam početkom pedesetih, kao sedmogodišnje prvače, pošla u Školu Sent Olbana, inače škola za devojčice, nakratko me je očarao dečkić razbarušene zlatne kose, kog sam videla kako sedi pored zida u susednoj učionici. Škola je, naime, primala i dečake, među kojima je bio i moj brat Kristofer. Viđala sam momčića s razbarušenom kosom samo kad bi, u odsustvu našeg učitelja, nagurali prvačice u učionicu sa starijom decom. Nikad nismo razmenili ni reč, ali sam uverena u pouzdanost tih davnih uspomena jer je Stiven jedno polugodište išao u tu školu, pre nego što je prešao u pripremnu, nekoliko kilometara od nje.

Bolje sam zapamtila njegove sestre, zato što su se duže zadržale u školi. Starija Meri, samo osamnaest meseci mlađa od Stivena, bila je upadljivo ekscentrična osoba – dežmekasta, uvek neuredna, većito odsutna i posvećena usamljениčkim zanimacijama. Odbojne debele naočari maskirale su blede ten, njen najjači adut. Filipa, pet godina mlađa od Stivena, bila je svetlooka, nervozna i razdražljiva. Imala je kratke svetle pletenice i oblo rumeno lice. Škola je nametala strogu disciplinu i uniformnost u ponašanju. Đaci su kao i svuda umeli da budu okrutni i netrpeljivi prema izrazitim individualcima. Nikom niste smetali ako ste imali rols-rojs i letnjikovac na selu, ali ako ste se kao ja vozili predratnim standardom 10 – ili još gore, kao Hokingovi starinskim london-skim taksijem – bili ste predmet opšteg podsmeha i sažaljivog prezira. Deca Hokingovih ležala su na podu taksija da ih drugari ne bi videli

Džejn Hoking

kad dolaze u školu. U našem standardu 10, nažalost, nije bilo mesta za skrivanje. Obe Stivenove sestre otišle su iz Sent Olbana mnogo pre polaska u srednju školu.

Često sam viđala njihovu majku ispred škole. Niska i žilava osoba u krznenom kaputu stajala je na uglu, pored pešačkog prelaza. Čekala je usvojenog sina Edvarda, koji je takođe išao u pripremnu školu na selu. I moj brat je išao u tu školu posle početne godine u Sent Olbanu. Ejl-sford haus, tako se zove. U njoj su dečaci nosili ružičaste sakoe i kape. Škola je, ako izuzmemo odeću, bila pravi raj za dečake, pogotovo za one koji nisu bili naklonjeni učenju. Igre, nestašluci, kampovanja i amaterske pozorišne predstave bile su glavni vaspitno-obrazovni sadržaji. Moj tata je na pozorišnim predstavama najčešće svirao klavir. Šarmantni i veoma privlačni Edvard je u osmoj godini, kad sam prvi put upoznala Hokingove, imao teškoće u odnosima s porodicom koja ga je usvojila, verovatno zbog njihovog običaja da za vreme jela čitaju knjige, zanemarujući sve ostale koji se nisu zanimali za čitanje.

Moja školska drugarica Dajana iskusila je ovu osobitu naviku Hokingovih. Možda je baš zbog toga, kad je mnogo kasnije čula za moju veridbu sa Stivenom, uskliknula: „O, Džejn! Udaješ se za momka iz lude, lude porodice!“ Dajana mi je tog leta 1962. godine prva skrenula pažnju na Stivena, kad smo posle ispita ona, moja najbolja prijateljica Džilijan i ja uživale u blagoslovenoj opuštenosti pred kraj školske godine. Zahvaljujući očevom položaju višeg državnog službenika, imala sam prilike da nekoliko puta iskoračim i u svet van škole, domaćih zadataka i ispita. Večerala sam u Donjem domu Parlamenta i jednog vrelog letnjeg dana prisustvovala zabavi u vrtu Bakingamske palate. Dajana i Džilijan su tog leta napuštale školu, a ja sam ostajala, i to kao glavna devojčica* u jesenjem polugodištu, nakon kog je trebalo da se upišem na neki univerzitet. Tog petka po podne ponele smo torbe, pažljivo namestile slamnate šešire i pošle u grad na čaj. Nismo prešle ni stotinu metara kad smo zapazile nešto neobično na drugoj strani ulice: iz suprotnog pravca, skakutavim i opuštenim korakom, dolazio je mladić lica skrivenog bujnom i neurednom smeđom kosom. Zadubljen u misli, nije gledao ni levo ni desno pa

* Orig. *head girl*. U nekim britanskim školama učenici (ili razredni starešina) biraju glavnog dečaka i/ili devojčicu, koji su odgovorni za predstavljanje škole na priredbama i svečanostima. Ponekad pomažu i u održavanju reda i discipline u školi. (Prim. prev.)

Teorija svega

nije opazio grupu školarica. Bio je ekscentrični fenomen u strogom, urednom i snenom Sent Olbanu. Džilijan i ja smo zapanjeno zurile u njega.

„To je Stiven Hoking. Izlazila sam s njim“, obznanila je Dajana zane-melim drugaricama.

„Ne! Nisi!“, nasmejale smo se s nevericom.

„Jesam. Neobičan je, ali veoma pametan. On je Bazilov [njen brat] prijatelj. Jednom me je izveo u bioskop. Bila sam i u njegovoj kući. Ide na one marševe *Zabranite bombu*.“

Podignutih obrva nastavile smo put ka gradu. Nisam uživala u izlasku a da ni sama nisam znala zašto. Mladić s kojim smo se upravo mimoišle ispunio me je nemirom. Možda je upravo njegova ekscentričnost očarala prilično konvencionalnu curu kao što sam ja, ili sam osetila neobičnu slutnju da ćemo se ponovo videti. Šta god da je bilo posredi, taj događaj se duboko urezao u moj um.

Sanjala sam o letnjem raspustu, kao i svaka tinejdžerka na rubu nezavisnosti. Te 1962. godine trebalo je da, na užas svojih roditelja, odem u letnju školu u Španiji. Ta zemlja se u to doba činila dalekom, tajanstvenom i opasnom, kao Nepal današnjim curama. Bila sam samouverena osamnaestogodišnjakinja, prilično sigurna da ću umeti da se snađem. Nisam se prevarila. Sve je bilo dobro organizovano. Vikendima smo išli na izlete s vodičem, da obiđemo zanimljiva mesta. Bili smo u Pamploni, gde su po ulicama trčali bikovi. Gledala sam i koridu, tu brutalnu, divlju, ali i spektakularnu i nezaboravnu priredbu. Posetila sam i Lojolu, dom Svetog Ignasija, pisca molitve koju sam, kao i svi đaci iz Sent Olbana, zahvaljujući bezbrojnim ponavljanjima, znala napamet:

*Pouči nas, o Gospode,
da ti služimo kao što zaslužuješ
da dajemo ne mareći za cenu...*

Provodili smo popodneva na plaži. Uveče smo šetali lukom, obilazeći restorane i barove. Učestvovali smo u feštama i igrankama, slušali bučne bendove i zevajući posmatrali vatromete. Daleko od ograničene scene u Sent Olbanu, brzo sam stekla nove prijatelje, uglavnom među drugim učenicima u letnjoj školi. S njima sam u veličanstvenoj i egzotičnoj atmosferi Španije, daleko od kuće, porodice i stroge školske discipline, eksperimentisala s ukusom nezavisnosti i aromom odrastanja.

Džejn Hoking

Roditeljima je laknulo nakon mog bezbednog povratka u Englesku. Povelili su me na odmor u zemlje Beneluksa. Ovo putovanje mi je dodatno proširilo vidike. Otac se specijalizovao za organizovanje sličnih putešestvija – još od našeg prvog putovanja u Bretanju, kada sam imala deset godina. Zahvaljujući njegovoj strasti za putovanjima, našli smo se u prethodnici turističkog pokreta. Prelazili smo stotine kilometara krivudavim evropskim drumovima. Špartali smo kontinentom koji se još lećio od ratnih trauma. Posećivali smo gradove, katedrale i muzeje, koje su i moji roditelji otkrivali po prvi put. Ta putovanja bila su izuzetno nadahnjujuća kombinacija obrazovanja kroz umetnost, istoriju, uživanje u životnim zadovoljstvima – vinu, hrani i letnjem suncu – i obilasku vojničkih grobalja i spomenika na flandrijskim poljima.

Bogata letnja iskustva pomogla su mi da se te jeseni vratim u školu naoružana dotad nepoznatim samopouzdanjem. Škola mi je pružila samo bleđi odraz te samosvesti i nezavisnosti stećene na putovanjima. Iskristila sam položaj glavne devojćice da osmislim i organizujem modnu reviju za đake završnih razreda, na kojoj je sva odeća bila napravljena od bizarno izmenjenih delova školskih uniformi. Nadahnuće za taj potez pronašla sam u novim oblicima satire na televiziji. Školska disciplina se potpuno urušila zato što su svi učenici bućno pokušali da uzmu ućešće na modnoj reviji na stepenicama. Autoritet gospođice Mikeldžon (zване Mik), zdepaste profesorke fizićkog, očvršle od dugog boravka na otvorenom, na ćijoj zastrašujuće muškoj dernjavi je počivao savršeni red u školi, po prvi put se zaljuljao. Nije mogla da dođe do reći u gunguli. U oćajanju je izvadila i megafon – koji je inaće koristila samo na Sportskom danu, smotri kućnih ljubimaca i za upravljanje neukrotivim redovima dok smo žurili sentolbanskim sokacima na službu u opatiji.

Polugodište u jesen 1962. godine nije trebalo da bude vreme za organizovanje avangardnih modnih revija, već mirni period pripreme za upis na univerzitet. Tužno je reći da ta revija nikako ne može da se shvati kao moj veliki uspeh, svakako ne u akademskom pogledu. Koliko god se divili predsedniku Kenediju, oktobarska Kubanska kriza je iz temelja pokolebala sigurnost moje generacije. Što je još gore, ugasila je sve nade za budućnost, koja više nije bila ni izvesna sa supersilama spremnim da igraju tako opasne igre našim životima. Dok su se svi đaci u školi, na ćelu s upravnikom, molili za mir, setila sam se predviđanja koje je feldmaršal Montgomeri izneo krajem pedesetih: da će nuklearni rat neminovno

Teorija svega

izbiti u narednih deset godina. Svi, i mladi i stari, znali su da ćemo od upozorenja na nuklearni napad, koji će zatrti nama poznatu civilizaciju, imati samo još četiri minuta života. Komentar moje trezvene, filozofski nastrojene i osetljive majke na mogućnost izbivanja trećeg svetskog rata za njenog života bio je da bi više volela da je zbrišu u prvom udaru nego da trpi agoniju ispraćanja supruga i sina u rat iz kog se nikad neće vratiti.

Imala sam osećaj da neću najbolje proći na ispitima A-nivoa* u senci tako zloslutne pretnje na međunarodnom nivou. Od pomoći mi nije bio ni nedostatak volje za učenjem – posledica slobode koju sam uživala tog leta. Upis na univerzitet, moj dotad najozbiljniji životni poduhvat, doneo mi je samo poniženje. Ni Oksford ni Kembridž nisu pokazali nikakvo zanimanje za mene. Taj neuspeh mi je još teže pao zato što se otac još od moje šeste godine nadao da ću se upisati na Kembridž. Upravnica gospođica Gent, svesna kroz šta prolazim, potrudila se da istakne da nije nikakva sramota ne dobiti mesto na Kembridžu, jer je većina muškaraca na tom univerzitetu intelektualno mnogo inferiornija od odbijenih žena. U to doba je na jednu ženu na Oksfordu i Kembridžu dolazilo deset muškaraca. Preporučila mi je da prihvatim ponudu za intervju na Vestfildskom koledžu pri Londonskom univerzitetu, koji je važio za ženski koledž, a nalazi se u Hempstedu, podalje od ostatka univerziteta. Jednog hladnog decembarskog dana otisnula sam se autobusom iz Sent Olbana na dvadeset dva kilometra dugo putovanje do Hempsteda.

Dan je bio katastrofalan, toliko da mi je na kraju laknulo kad sam se ukrcala u autobus za Sent Olban. Na povratku me je, kao i pri dolasku, pratila ista sumorna siva susnežica, koja je pokatkad prerastala u sneg. Nakon neugodnog iskustva u Španskom odeljenju, u kom sam na blef pokušala da prođem intervju – gotovo u potpunosti se vrteo oko T. S. Eliota, o kom nisam znala gotovo ništa – naloženo mi je da stanem u red ispred upravničine kancelarije. Kad sam stigla na red za razgovor, upravnica se ponašala kao vladin službenik starog kova. Retko je dizala glavu s papira, a i kad bi je podigla, samo bi me odmerila preko rožnatih naočara. Neslavni rezultat na intervjuu nagnao me je na očajnički potez. Rešila sam da je nateram da me primeti, čak i po cenu da upropastim sve. Kad me je nezainteresovanim i suvim glasom pitala: „I zašto

* Orig. *A-level*, to jest *General Certificate of Education Advanced Level* – opšti obrazovni sertifikat koji preporučuje učenika za upis na univerzitet. (Prim. prev.)

Džejn Hoking

ste naveli španski umesto francuskog kao prvi jezik?“ odgovorila sam jednako nezainteresovanim i suvim glasom: „Zato što je Španija toplija od Francuske.“ Konačno je spustila papire i podigla pogled da bi me podrobnije osmotrila.

Silno sam se iznenadila kad sam saznala da sam primljena na Vestfild. Međutim, najveći deo optimizma i poleta otkrivenog u Španiji istopio se do Božića. Prihvatila sam Dajanin poziv na novogodišnju zabavu 1. januara 1963. godine, koju je priređivala s bratom. Pojavila sam se na njoj u tamnozelenoj otmenoj svilenkastoj odori – sintetičkoj, naravno – s kosom začešljanom unazad i ekstravagantno velikom punđom. Ne znam kako sam izgledala, ali znam da sam se osećala veoma stidljivo i nesigurno. Na zabavi sam primetila i Stivena Hokinga, mladića kog sam tog leta videla kako poskakuje na ulici. Stajao je oslonjen o zid, u uglu, licem okrenut svetlosti. Govorio je gestikulirajući dugim i tankim prstima. Kosa mu je padala preko lica i naočara. Nosio je sako od crnog pliša i leptir-mašnu od crvenog somota.

Držao se dalje od grupa i razgovarao s prijateljem s Oksforda. Objašnjavao je da je počeo s kosmološkim istraživanjima na Kembridžu, ali ne pod pokroviteljstvom Freda Hojla, kao što se nadao – naučnika poznatog po čestim televizijskim nastupima – već pod nadzorom profesora neobičnog imena – Denis Sijama. Isprva je verovao da se njegov nepoznati mentor zove Skijarma, ali po dolasku na Kembridž čuo je da ga zovu Šarma. Priznao je da je prošlog leta – kad sam ja polagala ispite za A-nivo – sa izvesnim olakšanjem doznao da je rangiran kao prva klasa na Oksfordu. Sve se dobro završilo nakon usmenog ispita, posle kog zbudjeni ispitivači nisu mogli da se slože da li da nepripremljenog kandidata, čiji radovi ipak ukazuju na briljantni naučni potencijal, rangiraju u prvu, višu drugu ili prolaznu klasu*, koja je otprilike bila isto što i potpuni akademski fijasko. Nonšalantno je obavestio ispitivače da će, ako dobije diplomu prve klase, otići na Kembridž, i to kao oksfordski trojanski konj u neprijateljskom taboru. A ako ga rangiraju u višu drugu klasu (koja je takođe omogućavala bavljenje istraživačkim radom), ostaće kod njih na Oksfordu. Ispitivači su odlučili da igraju na sigurno i dodelili mu prvu klasu.

* Studente po postignutom uspehu razvrstavaju u četiri klase. Prvoj su pripadali oni čiji su rezultati u gornjih 25% i tako do četvrtel klase. (Prim. prev.)

Teorija svega

Nastavio je da objašnjava publici – meni i prijatelju s Oksforda – da je odlučio da igra na sigurno, pošto je znao da postoji veoma mala verovatnoća da s toliko malo truda bude ocenjen prvom klasom na Oksfordu. Naime, nikad nije išao na predavanja. Smatrao je da je to neopravdani razlog za odsustvo sa zabavnih aktivnosti s prijateljima. Legendarna priča o tome kako je pocepao svoj rad i bacio ga u mentorovu kantu za đubre, napustivši demonstrativno konsultacije, potpuno je tačna. U strahu od neuspeha na univerzitetu, čak se prijavio za posao u državnoj službi. Jednog vikenda prošao je kroz početnu fazu selekcije i trebalo je da polaže državni ispit odmah posle završenih studija na Oksfordu. Jednog jutra se probudio kao i obično, ali sa snažnim osećajem da tog dana mora nešto da uradi, pored uobičajenog preslušavanja celokupnog opereskog ciklusa *Prstena Nibelunga* na kaseti. Nekoliko sati nije mogao da se seti šta, pošto nije vodio beleške, već se u potpunosti oslanjao na pamćenje. Kad mu je konačno sinulo da tog dana treba da polaže državni ispit, već je bilo kasno.

Slušala sam ga sa zanimanjem, očarana i privučena njegovom neobičnom ličnošću, originalnim smislom za humor i stavovima. Njegove priče bile su veoma zanimljive za slušanje, pogotovo zbog štucavog smeha, od kog bi se često i zagrcnuo. Neštedimice je sipao šale, ali uglavnom na svoj račun. Bilo mi je jasno da sam pronašla nekog nalik sebi, nekog ko se tetura kroz život uspevajuci da uoči njegovu smešnu stranu, nekog ko je prilično stidljiv, ali ne i uzdržan u iznošenju stavova, nekog ko ima razvijenu svest o sopstvenoj vrednosti i drskost da je predstavi drugima. Pri kraju zabave izmenjali smo imena i adrese. Nisam očekivala da ću ga opet videti, izuzev slučajno ili u prolazu. Razbarušena kosa i leptir-mašna behu samo fasada, obznana duhovne nezavisnosti. S vremenom sam prestala da zapanjeno zevam u njega kad bih ga srela na ulici. Naučila sam da ne obraćam pažnju na njegov spoljašnji izgled, baš kao i Dajana.

2

Na pozornici

Nekoliko dana posle novogodišnje zabave dobila sam dopisnicu od Stivena. Zvao me je na zabavu 8. januara. Ispisao ju je predivnim krasnopisom, na kom sam mu oduvek zavidela, a kojim ja nikad nisam ovladala, uprkos velikom trudu. Posavetovala sam se s Dajanom. I ona je dobila pozivnicu. Rekla mi je da se zabava priređuje povodom Stivenovog 21. rođendana, o čemu na dopisnici nije bilo ni reči. Obećala mi je da ćemo ići zajedno. Bilo mi je teško da izaberem poklon za nekog kog sam tek upoznala, pa sam odlučila da mu poklonim vaučer za prodavnicu ploča.

Kuća na Hilsajd roudu u Sent Olbanu svedočila je o čuvarnosti i štedljivosti. To u to vreme nije bilo neuobičajeno. U posleratno doba svi smo vaspitavani da se s punim poštovanjem odnosimo prema novcu, da strpljivo merkamo povoljniju ponudu i da ništa ne bacamo. Dvospratna kuća od crvene cigle na Hilsajd roudu broj 14, izgrađena početkom XX veka, imala je izvesnog šarma, pošto je sačuvana u prvobitnom obliku, bez izmena i osavremenjivanja, poput centralnog grejanja i tepiha od zida do zida. Priroda, vremenske prilike i porodica s četvoro dece ostavili su tragove na zapuštenoj fasadi, skrivenoj slabo održavanom živom ogradom. Puzavica je pokrivala oronulu staklenu verandu. Nedostajalo je mnogo okana od olovnog stakla iznad ulaznih vrata. Niko nije odgovorio na zvonjavu. Vrata je konačno otvorila poznata osoba, koja je, ogrnuta bundom, svaki dan čekala ispred škole pored pešačkog prelaza. Predstavila se kao Izobel Hoking, Stivenova majka. Društvo joj je pravio čarobni dečaćić tamne kovrdžave kose i svetloplavih očiju. Usamljena sijalica škrto je osvetljavala dugi hodnik sa žutim pločicama, masivni

nameštaj, veliki časovnik i potamnele originalne tapete Vilijama Morisa.

Članovi porodice pojavili su se na vratima dnevne sobe da me pozdrave. Shvatila sam da ih već sve poznajem. Stivenova majka mi je bila dobro poznata sa straže na pešačkom prelazu. Njegov mlađi brat Edvard očigledno je onaj dečacić s ružičastom kapom. Sestre Meri i Filipu poznavala sam iz škole, a visoki, sedokosi i ugledni patrijarh Frenk Hoking jednom je došao da pokupi roj pčela iz našeg vrta. Moj brat Kris i ja hteli smo da vidimo šta radi iza kuće, ali nas je, na naše razočaranje, grubo i odlučno oterao u kuću. Frenk Hoking bio je jedini pčelar u Sent Olbanu i jedan od malobrojnih sa skijama u našem gradiću. Zimi bi se skijao na brdu pored naše kuće, na putu do golf igrališta, na kom smo u proleće i leto pravili piknike i skupljali divlje zumbule, a zimi se vozili na limenim poslužavnicima. Upoznavanje s njima podsećalo je na sastavljanje slagalice. Svi ti ljudi bili su mi pojedinačno bili dobro poznati, ali dotad nisam znala da su u srodstvu. Prepoznala sam još jednog člana domaćinstva. Obično je boravila u sobi na tavanu, ali se u ovakvim prilikama pridruživala ostatku porodice. Agnes Voker, Stivenova škotska baka, bila je dobro poznata ličnost u Sent Olbanu jer je virtuozno svirala klavir. Jednom mesečno demonstrirala je svoju veštinu u Gradskoj većnici. Tad bi udružila snage s Moli Djukejn, najokretnijom folklornom plesačicom.

Ples i tenis behu moje jedine društvene aktivnosti u tinejdžersko doba. Preko njih sam stekla prijatelje oba pola iz raznih škola i raznovrsnih društvenih slojeva. Posle škole smo svuda išli zajedno. Pili smo kafu u subotu ujutru i igrali tenis uveče. Leti smo se družili u teniskom klubu, a zimi išli na časove plesa i folklor. Nije nam smetalo što su na folklor dolazile i naše majke, zajedno sa ne baš okretnim starijim ljudima. Družili smo se i igrali u našem prostoru, daleko od starijih. U tom našem uglu bi povremeno procvetale romanse. Izazvale bi lavinu tračarenja, a i poneku tuču, ali obično bi uvele brzo kao što su i procvetale. Bili smo ležerna i prijateljski raspoložena grupa tinejdžera. Živeli smo jednostavnije od savremene mladeži. Atmosfera na igrankama bila je bezbrižna i zdrava, nadahnuta zaraznom strašću Moli Djukejn prema svojoj umetnosti. S violinom na ramenu, autoritativno je zapovedala igračima, dok je Stivenova baka, korpulentna žena ponosno uspravljena za koncertnim klavirom, umešno prebirala prstima po dirkama od slonovače, tako da joj se guste kovrdže na čelu nijedanput ne pomere. Ta dostojanstvena

Džejn Hoking

žena bi se ponekad okrenula da osmotri igrače neobično ravnodušnim pogledom. Sada je i ona sišla niz stepenice da pozdravi goste na Stivenovom dvadeset prvom rođendanu.

Društvo na zabavi bilo je mešavina prijatelja i rođaka. Bilo je i nekoliko poznanika njegovih roditelja iz oksfordskih dana, ali se većina sastojala od naših vršnjaka iz Škole Sent Olbana, koji su mnogo doprineli ugledu naše male škole posle oksbričkih* prijemnih ispita 1959. godine. Stiven je bio mlađi od ostalih u odeljenju. Takođe je prilično mlad, sa sedamnaest godina, upisao i fakultet, pogotovo kad se uzme u obzir da većina njegovih drugova nije bila samo jednu, već i po nekoliko godina starija od njega, pošto su skoro svi pre Oksforda najpre bili na obaveznom služenju vojnog roka, koji je tek nedavno ukinut. Stiven je kasnije priznao da zbog te razlike u godinama između njega i kolega na studijama iz Oksforda ni izbliza nije izvukao koliko je mogao.

Sigurno je da je bio u bližim vezama s prijateljima iz srednje škole nego s bilo kim s Oksforda. Izuzev Bazila Kinga, Dajaninog brata, kog sam poznavala samo po čuvenju, kao novog člana sentolbanske elite. Govorilo se za njih da su intelektualni avanturisti naše generacije, strastveno posvećeni kritičkom odbacivanju svake opšteprihvaćene istine, ismevanju svake naznake misaonog klišea, negovanju nezavisnog rasuđivanja i istraživanju krajnjih granica duhovnosti. Lokalne novine *Harts advertajzer* veličale su uspeh naše škole od pre četiri godine, objavljujući njihova imena i lica na stranicama. Dok sam se ja spremala da tek pođem na univerzitet, oni su ga završavali. Mnogo su se razlikovali od mojih prijatelja, zbog čega sam pomalo zazirala od njih. Niko iz tog društva ne bi proveo veće igrajući folklor. Skrasila sam se u uglu, blizu vatre, s Edvardom u krilu, bolno svesna odsustva sofisticiranosti. Slušala sam razgovore ne usuđujući se da učestvujem u njima. Neki su sedeli, drugi su stajali oslonjeni o zid ogromne i studene trpezarije, u kojoj je jedini izvor toplote bila peć sa staklenim vratancima. Razgovor je tekao neujednačeno. Sastojao se uglavnom od šala, koje nisu bile nimalo prefinjene, kako sam očekivala. Zapamtila sam samo deo razgovora koji nije bio samo šala, već i logička zagonetka o Njujorčaninu koji je želeo da se

* Iako konkurentni univerziteti, Oksford i Kembridž su slični u mnogo čemu. Zato ova dva najprestižnija univerziteta u Velikoj Britaniji često nazivaju Oksbridž i posmatraju kao organsku celinu. (Prim. lekt.)